

Georges Perec

Saraybosna  
Suikastı

*Türkçesi:* Ayberk ErKay

Roman

Zafere ulaştığın anda, tevazudan ödün  
vermeden yenilginin peşine düş,  
Yenildiğinde de aynı şekilde zaferin peşine düş.

René de Obaldia, *Fugue à Waterloo*\*

*Ya sam danas veliki drugi, a bitchou soutra veliki provi, mojda,  
za Milou.*

Hanımefendiler, Küçükhanımlar, Beyefendiler,  
Bugün huzurlarınızda, 28 Haziran 1914 günü, Saraybosna'da, tahtın varisi Arşidük Franz Ferdinand'ın ölümüyle neticelenmiş olan suikast girişimi hakkında ileri sürülen bazı aşırı ve hatalı yorumlara karşı çıkmak amacıyla söz alıyorum. İşin aslı şudur ki, Avusturyalı ve Hırvat yargıçlar, suikastın ardından yürütülen dava süresince, söz konusu eylemin, Büyük Sırbistan propagandasının tesiri altında işlenmiş politik bir cinayet olduğuna kanaat getirmiş, farklı ihtimalleri

---

\* Paris, Julliard, 1956 (1956 Kara Mizah Büyük Ödülü; yeni baskı Grasset, 2007, s. 87.

kesin bir tavırla göz ardı etmiş ve bağnaz, şuursuz, basit birer terörist olarak yaftalanmayı başından beri sürekli olarak reddeden ve ifadelerinde, bilerek ve isteyerek giriştikleri bu gönüllü mücadelenin tartışılmaz haklılığını, devrimci milliyetçiliğin kutsal ilkelerinden ve halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkından aldığını sabırla dile getiren Čabrinović, Princip, Grabez, Čubrilović, Ilić ve Popović'in, yani suikastın asli sorumlularının söylemlerine rağmen bu yöndeki kanaatlerinde ısrarcı olmuşlardır.

Branko'yla ilk defa Paris'te, bir kasım akşamında karşılaştım. Muhtemelen Dôme'da ya da Select'te ya da nedendir bilmiyorum ama yabancıların çok hoşlandığı Montparnasse'daki kafelerden birindeydik. Az çok tanıdığım birkaç Yugoslav'la aynı masadaydım. Kırmızı şarap içiyor, havadan sudan konuşuyor, işin doğrusu uyku saati gelene kadar vakit öldürmeye çalışıyorduk. O masada tam olarak hangi münasebetle bulunduğumu hatırlamıyorum ama zaten o kadar ayrıntıya girmeye kalkarsam, mutlu çocukluğuma (gayet gülünç bir espri!) kadar dönmem gerekebilir. O yüzden lafı uzatmayayım, Fransa'ya uzmanlık stajı yapmak için gelmiş olan bir doktorun Makedonya'da tüberküloza karşı verilen mücadeleyle ilgili anlattıklarını dinliyordum. Doktor yarım saat sonra gitti. Ben de çareyi dahil olabileceğim ilginç bir sohbete denk gelmek umuduyla masanın geri kalanına yönelmekte buldum. Fakat Sırpça yaşanan şiddetli bir tartışmayı saymazsak, masada yalnızca, duyduklarından pek bir şey anlamayan bir mühendise Calvados'un turistik güzelliklerini sıralayan bir kız vardı, yani bir başka deyişle, etrafta ilgimi çekebilecek hiçbir şey yoktu. İşte tam o esnada, biraz ötede, galiba birkaç dakika önce, ben doktoru dinlemekle meşgul-

ken benimle tanıştırmış bir adam gözüme çarptı. O sırada fazla zahmete girmeden başımla selam vermiş ve zihnimde kim bilir nelerle oyalanırken iyi akşamlar demiştim. Sıkılmış gibi görünüyordu. Ayağa kalktım ve gidip masasına oturdum. Gecenin geri kalanını beraber geçirdik. Üniversitede hocaydı ve bir tez hazırlamak üzere bir yıllığına Fransa'ya gelmişti. Bir sürü şeyden bahsettik. Başlarda sönük geçen sohbetimiz, ortak paydalarımızı keşfettikçe heyecanlı bir surete bürünmeye başladı ve aslında tamamen nezaket icabı başlatmış olduğum bu sohbet, çok geçmeden, doğrusu beni de hayli şaşırtarak, bizi kalabalıktan uzaklaşıp, birbirimizi daha iyi anlayabilmemiz adına baş başa kalmaya niyetlenecek kadar keyifli bir hale dönüştü. Yine de saat bire doğru eve dönme vaktinin geldiğini düşündüm. Adresini aldım ve yakında onu ziyarete geleceğime dair söz verdim.

Onu tekrar görmem ancak on beş gün kadar sonra mümkün oldu. Yoğun bir dönemime denk gelmişti, hiç bana göre olmasa da maddi getirisi oldukça yüksek olan ama öğleden sonralarımı ve akşamlarımı neredeyse tümüyle işgal eden bir işi bitirmeye çalışıyordum. Nihayet işi bitirince rahat bir nefes aldım ve bunu layıkıyla kutlamaya karar verdim. Geceyarısına doğru, nedendir bilmiyorum ama Montparnasse'dan geçerken, Select'ten çıkmış, yatağına doğru yol almakta olan Branko'yla karşılaştım. Gecenin geri kalanını birlikte geçirdik, daha doğrusu Branko, akşam saatlerinde sağdan soldan topladığım oğlanların ve kızların arasına eklendi. Benim kadar sarhoş değildi. Ertesi sabah ceplerimi karıştırırken, bana bıraktığı bir not buldum. Beni otele davet ediyordu, dilediğim bir gün, saat dokuzdan önce.

İki gün sonra, saatimi sekize kurdum. Doğrusu benim için fazlasıyla erken bir saatti. Nadiren bu kadar erken kalkarım ve bunu yapmış olmam, kendi adıma büyük bir fedakârlığa

katlanmış olduğum anlamına gelir. Bunu söylüyorum çünkü... Neden şimdi durduk yere onu görmek "istediğimi" kanıtlamaya çalışıyormuşum gibi geliyor?

Neyse, dokuza çeyrek kala otele vardım. Söylediği gibi odasındaydı. Türünün tipik örneği bir otel odası, dekorasyonu tek bir reklam afişinden ibaret (Fly by BEA), temiz gibi görünen bir pislik yuvası. Duvara fotoğraflar iğnelenmişti. Daha iyi görebilmek için yaklaştım. Birinde kendisi vardı, kucağında beş yaşında bir oğlan çocuğu tutuyordu. Öbür fotoğraflardaysa akıl almaz güzelliğe sahip, mağrur ve biraz da vahşi görünümlü bir kadın göze çarpıyordu. Nedendir bilmiyorum, aklıma bir yıl kadar önce deli divanesi olduğum şu Marie-Bilmemne'yi getirdi. (Haklı mıydım benzetmekte? Doğrusu bugün Mila'nın ona hiç benzemediğinin gayet farkındayım, aralarında ortak bir nokta varmış gibi geliyor ama ne olduğunu bilmiyorum, birini unuttum gitti, diğeriye zaten hiç kimseye benzemiyordu...)

"Karın mı?" diye sordum.

"Hayır, Mila, sevgilim. Birkaç gün sonra Paris'e geliyor." Bana uzun uzadıya ondan bahsetti.

Bu ilk tanışma, şayet buna tanışma denilebilirse, her şeyin başlangıcı oldu. Onu o andan itibaren tanımak istedim. Onu o andan itibaren sevmek istedim. Hakkında hiçbir şey bilmiyordum, soyadını bile öğrenmemiştim ama daha şimdiden, verilmiş bir söz gibiydi benim için. Neyin nesiydi bu sahiden, onu gözlerimle bile görmeden önce kaderime kazıyan bu muğlak sezginin adı sanı var mıydı? Yıldırım aşkı mıydı bu? İsterdim öyle olmasını. Kasıtlı bir tasavvur muydu? Bu da açıkçası dile getirmek istemediğim başka şeyleri çağrıştırıyor. Her neyse, adı ne olursa olsun, nihayetinde olan olmuş, yaşamdaki yönümü çok geçmeden tayin edecek ve beni çok uzaklara sürülecek olan temel koordinatlar belirlenmişti bir kere.

Branko çirkin bir adamdı. Temel Reis'in birebir kopyasıydı, bilhassa bir şeyler düşünürken aynısı oluyordu zira düşünürken dudaklarını tuhaf bir şekilde büzüyor, iyice sivrilip, öne fırlayan çenesi maalesef insanın gözüne girecek gibi oluyordu. Dışarı çıkılacak bir adam değildi. Sokakta eliyle koluyla geniş hareketler yaparak konuşuyor, bir kafeye oturduğu zaman garsona "Bayım" diye bağıyor, yan masalardaki kadınlara tuhaf tuhaf sırıtıyordu. Fransızcası fena sayılmazdı ama bir türlü üstesinden gelemediği ufak tefek hatalar on beş dakikanın sonunda tahammül sınırlarını aşıyordu. Zeki bir adam olduğuna şüphe yoktu. İşin acıklı tarafı, kendini dâhi zannediyor olmasıydı. Hangi vesileyle olduğunu hatırlamıyorum ama günün birinde Hegel'den aşağı kalır yanının olmadığını ve bunu tüm dünyanın elbet anlayacağını söylemişti. Fakat içten içe istediği şey, herkesten gizlediği gerçek arzusu, hiç şüphe duymuyorum ki İsa olmaktı. En sevdiği kahraman oydu, diğerleriyse Assisili Francesco ve Piyer Bezuhov. Yine bir sohbet esnasında, komünist sistemlerde bürokrasinin ve kolluk kuvvetlerinin yozlaşmasının önüne geçmek suretiyle komünizmi gerçek anlamda inşa etmenin yegâne yolu olan "Fransiskan" sosyalizminin ilk neferi ve teorisyeni olarak adını tarihe yazdıracağına dair beni temin etti. Beni de dahil ettiği itibarlı projeler tasarlıyordu, Belgrad'da başı derde girecek olursa eserlerinin Fransızcaya çevrilmesinde ve Paris'te yayınlatılmasında ona yardımcı olmam için beni bütün bir yılı Yugoslavya'da geçirmek üzere davet etmişti.

Bugün onu düşünürken, haliyle, karmaşık duygulara kapılıyorum. Bir zamanlar ona karşı çok yakın bir dostluk hissettiğim, benim için gerçekten önem arz ettiği gerçeğiyle yüzleşirken ister istemez şaşkınlık yaşıyorum. Öte yandan o günlere ait hatıralarım o kadar bulanık ki, sanki o günleri topprağın dibine gömmek, yeryüzünden silmek istiyormuşum

gibi geliyor, sanki benim için ciddi anlamda tehlike arz eden, ardından yaşanacak olanları aydınlatması kuvvetle muhtemel günlerden bahsediyorum. Mümkün mü bu? Hayır, ne olduysa, Mila'ya âşık olduğum için oldu. Peki, ne diye şimdi...

Bugün, evet bugün, kendime asla sormamam gereken bazı sorular olduğunu biliyorum. Zira yanıtlamak zorunda kalabilirim.

Bütün bunları aslında Branko'nun ilgimi çok çabuk kaybetmiş olduğunu göstermek için anlatıyorum. Çok çabuk derken şunu kastediyorum: Mila'nın fotoğraflarını gördüğüm andan itibaren. Hatta daha kesin olarak ifade etmem gerekirse: Kendimi Branko'ya karşı saldırgan bir tavır içinde bulduğum andan itibaren. Bu saldırganlığın ne anlama geldiğini ortaya koymak adına derinlere inmek zorundayım. Fakat üstesinden gelmesi fazlasıyla zahmete mal olacak bazı paradokslara kapılmaktan çekiniyorum. Bugün, artık hiç kolay değil... Bir kez daha tekrar ediyorum, yapmakta olduğum şey hatırlamaktan ibaret: Birtakım olaylardan, birtakım izlenimlerden yola çıkıyorum ve bunları zamana ve mantığa uygun bir düzene sokmaya çalışıyorum. Daha fazlasının peşinde değilim.

Onu üçüncü ya da dördüncü görüşümdü yanılmıyorsam. Quartier'deki iki randevumun arasındaki boşluktan faydalanarak, çok erken bir saatte oteline gelmiştim. Onu yatağında yakaladım. Süratle kalktı ve o alışıldık, abartılı tavırla gelip elimi sıktı. Yatağın kenarına oturdum, o tıraşını olurken dergileri karıştırdım. Bir süre havadan sudan konuştuk. Her geçen an Branko'dan zerre kadar hazzetmediğimin ve aslında Mila'nın gelip gelmediğini öğrenmek için oraya gitmiş olduğumun farkına biraz daha fazla varıyordum. Gözüm fotoğraflara kaydı. Ona lafı hiç dolandırmadan Mila'dan bahsetmek isterdim ama bilinmez bir sebeple (yoksa ilgimi çektiğini

öğrenmesinden mi korkuyordum?) lafı bizzat onun Mila'ya getirmesinin daha iyi olacağını düşündüm. Onu tanıdığım kadarıyla, bunun zaten çok uzun sürmeyeceğini biliyordum.

Bu arada Branko halen hazırlanmakla meşguldü. Bir yandan gözü aynada, tıraşının düzgün olup olmadığını kontrol ediyor, bir yandan kravatını bağlıyordu. (Tanrım! Dünyadaki en çirkin kravatları bu adam takıyordu, düzgün durduklarına bir kere bile şahit olmamıştım, kırışksız oldukları görülmüş şey değildi çünkü bağlarken mikroskobik düğümler atıyor, bu düğümleri hiçbir zaman aynı yere denk getiremiyordu ve bu kadarı yetmezmiş gibi, bu kravatların su yüzü gördükleri bile şüpheliydi. Gözümün önüne gelince halen tüylerim ürperiyor!) Sonra kocaman bir tebessümle bana doğru döndü ve sabah ne yapacağımı sordu. Öğlene kadar boş olduğumu söyledim. Mila'nın yanına gideceğini söyledi ve ona eşlik etmemi teklif etti. Mila iki gün önce gelmiş, Rive Gauche isimli otele yerleşmişti. Kabul ettim.

Gayet iyi hatırlıyorum, önce Biarritz'e uğrayıp birer kahve içtik ve Branko bana uzun uzadıya Yugoslavya'nın kültürel, ekonomik, toplumsal ve politik düzlemlerde yeniden organize edilmesiyle ilgili projelerini anlattı. Geliştirmiş olduğu düşünceler pekâlâ ilginç olabilirdi fakat mekân ve zaman, Marksist-Leninist teoriye uygulanmış Fransızkanizm'in faydaları üzerine bir tartışma yürütmek için o kadar uygunsuzdu ki anlattığı şeyleri anlamak için gayret göstermeye bile tenezzül etmedim. Zaten aklım Mila'daydı. Masumane şeyler mi düşünüyordum? Pek sanmıyorum: Fotoğrafları kafamın içinde geziniyordu. Onu tanımak istiyordum, onu şimdiden arzuluuyordum ve sanki Paris'te olması bile, onun üzerinde hak iddia etmem için fazlasıyla yeterli bir gerekçeydi... üstelik Branko'ya rağmen. Fakat bu arzu henüz bir umuda dönüşmeyecek kadar belirsizdi ve derinden derine asabımı



bozduđu da bir gerçektir. Düşüme bir dayanak bulmak istiyordum. Ya da onu tümüyle inkâr etmek.

Nihayetinde Biarritz'den çıktık. Branko bu defa da Unité kitapçısına uğrayıp birkaç şey satın aldı. Bir çeyrek saat daha böyle geçti. Sonra otele doğru yola koyulduk.

Şimdi ne kadar uğraşırsam uğraşayım, kitapçıdan çıktıktan birkaç dakika sonra, karşımda Mila'yı bulduğum o anda neler hissettiğimi hatırlamak hiç kolay gelmiyor. Yanlış anlamayın beni, o günden bugüne o kadar iyi tanıdım ki onu, o kadar çok baktım ki ona. İşte o yüzden, şimdi bir tuhaf geliyor onun da zamanında, ilk defa karşılaştığım bir yabancı olduğu gerçeği.

Öte yandan şundan eminim ki, odasına attığım ilk adımı takip eden o birkaç saniye boyunca şaşkınlıktan ne yaptığımı katiyen bilmez bir haldeydim. Fotoğraflardaki kadınla uzaktan yakından alakası yoktu. Muhteşem bir mahlukla karşılaşmayı umuyordum, vahşi bir güzelliğe sahip, sert, belki biraz kasıtlı bir kızla, hani bir aralar maalesef takıldığım Marie-soyadı-neyse-neydi türünden bir şeyle. Ama basit bir kadın bulmuştum karşımda, akıl almayacak kadar basit, sessiz sakin, dingin bir kadın. Şimdi soruyorum da kendime, yoksa buna mı vurulmuştum o ilk anda, bu duruluğa, yüzündeki, bedenindeki bu yumuşaklığa ve belki de asıl tuhafı, elini kolunu oynatmadan, çenesini açmadan bir saniye bile duramayan Branko'nun yanında her nasılsa korumayı başardığı bu müthiş sükûnete?

Beni şaşırtan ilk şey Mila'nın Branko'yu sevmiyormuş gibi görünmesiydi. Gerçekten âşık olsa ona göstermekten şüphesiz geri durmayacağı, sarılmak ya da omzuna yaslanmak gibi bilindik sevgi gösterilerinden hiçbirini sergilemiyordu. Bir araya geldiklerinde neredeyse hiç el ele tutuşuyorlardı ve Branko'nun buna yönelik her teşebbüsüne, pasif

ama emin olun son derece etkili bir dirençle karşı koyuyordu. Şaşırdığım ikinci şey ise çok mutsuz görünüyor olmasıydı. Üçüncüsü de sanki aklımdan geçen her düşünceyi okuyor gibi olması...

Ziyaretinin ilk ayı boyunca beş ya da altı defa görüştük. Boş zamanım kısıtlıydı. Beni her defasında memnuniyetle karşılıyor, bütün davetlerimi kabul ediyor, hiç durmadan bana gülümsüyor, sık sık gözlerimin içine bakıyordu. Seine Nehri ya da Palais-Royal boyunca birlikte uzun yürüyüşler yapıyorduk. Tiyatroya gidiyorduk. Yavaş yavaş hayatına dair yeni ayrıntılar öğreniyordum. Her yeni buluşmada birbirimizi biraz daha fazla tanıyorduk. Tüm bunlara rağmen, hakkında azıcık olsun belirgin bir kaniya varmaya bir türlü muvaffak olamıyordum. Tasvir et deseler edemezdim, güzel miydi çirkin miydi söyleyemezdim, akıllı mıydı aptal mı, sığ mıydı derinlikli mi emin değildim. Manyak olduğuna kanaat getirdiğim bir iki sefer bile oldu. Ya da bazen öyle acayip fikirler ortaya atıyordu ki şılığın tekine mi denk geldim acaba diye düşünmeden edemiyordum. Ama belki de her şeyi ben yanlış anlıyordum. Branko beni şaşırtmayı başarmıştı ama vadesi çok kısa sürmüştü. O ise tam aksine. Parmaklarımın arasından sürekli kayıp gidiyordu, ona yakıştırmaya yeltenmediğim her sıfattan kaçmayı başarıyordu. Belki biraz da bu yüzden ona âşık olmuştum.

Biraz da bu yüzden. Eğer Branko bambaşka biri olsaydı, hiç kuşukum yok, Mila dikkatimi bile çekmezdi, ona yönelik en ufak bir arzu bile duymazdım. Ama itiraf ediyorum, bu sevgi ve sükûnet abidesini, bu sessiz meleği, megaloman olduğu yetmiyormuş gibi çirkinin önde gidene olan o hırçın hergelenin kollarında görmenin benim için gerçek bir işken-ceye dönüşmesi çok ama çok hızlı oldu.